

**Голові разової спеціалізованої вченої ради
PhD 12766
Маріупольського державного
університету
д.і.н., професору
Грідиній Ірині Миколаївні**

ВІДГУК

офіційного опонента, кандидата політичних наук, доцента, доцента кафедри господарсько-правових та суспільно-політичних дисциплін Східноукраїнського національного університету ім. Володимира Даля Карчевської Олени Василівни на дисертаційну роботу КУХОЦЬКОЇ Тетяни Григорівни на тему: «Політичні комунікації як фактор формування політичної ідентичності», подану до захисту у разову спеціалізовану вчену раду PhD 12766 Маріупольського державного університету на здобуття ступеня доктора філософії за спеціальністю 052 Політологія (галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки)

Актуальність теми дисертації, її зв'язок із науковими програмами, темами. Дисертаційне дослідження Кухоцької Тетяни Григорівни присвячене комплексному аналізу політичних комунікацій як системного чинника формування політичної ідентичності українського суспільства в умовах російської збройної агресії.

Актуальність теми зумовлена тим, що попри значний масив наукових праць із цієї проблематики, взаємозв'язок політичних комунікацій та ідентичності в умовах гібридної інформаційної агресії РФ залишається недостатньо концептуалізованим. Трансформація публічної сфери під впливом цифрових технологій і соціальних медіа вимагає оновлення аналітичного апарату та нових підходів до вивчення політичної комунікації.

Прикладне значення дослідження визначено актуальністю сучасних проблем: руйнівний вплив пропаганди та маніпулятивних наративів РФ на ідентичність українців вимагає створення ефективної державної комунікаційної політики. На ці виклики дисертація відповідає конкретними механізмами протидії інформаційним загрозам, адаптованими до чотирьох стратегічних аудиторій, зокрема жителів підконтрольних і тимчасово окупованих територій, громадян РФ та міжнародної спільноти.

Обрана тематика безпосередньо корелює з пріоритетами Стратегії національної безпеки України та концепціями інформаційної стійкості, що надає роботі не лише академічного, а й практично-управлінського значення для органів влади. Також дослідження виконано в межах комплексної теми

кафедри політології та міжнародних відносин Маріупольського державного університету «Актуальні проблеми світових політичних процесів» (№ 0122U001563). Особистий внесок здобувачки полягає в системному аналізі ролі комунікацій у захисті політичної ідентичності України та виробленні стратегій протидії ідеологічній концепції «руського миру».

Таким чином, дисертація є своєчасною та науково обґрунтованою відповіддю на актуальні суспільно-політичні запити сучасності.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації, їх достовірність та новизна. Проведений аналіз дисертації, дає підстави стверджувати, що дослідження вирізняється чіткістю визначення його методологічних засад. Об'єктом дослідження є політичні комунікації як системний феномен сучасного суспільно-політичного простору (с. 22). Предметом – роль і механізми впливу політичних комунікацій на формування політичної ідентичності в сучасній Україні в умовах гібридної агресії РФ (с. 22), що цілком відповідає потребі розширення предметного поля політичної науки. Метою дисертаційного дослідження є здійснення комплексного теоретико-методологічного та емпіричного аналізу політичних комунікацій як фактора конструювання політичної ідентичності українського суспільства (с. 23). Визначені об'єкт, предмет і мета є взаємоузгодженими, послідовно логічно вибудованими.

Також методологічну основу дисертації формує поєднання загальнонаукових і спеціальних методів. Серед загальнонаукових використано аналіз, синтез, моделювання та системний підхід; серед спеціальних – контент-аналіз, вторинний аналіз соціологічних даних, порівняльний аналіз, моніторинг, методи математичного й статистичного аналізу та прогностичний метод. Варто відзначити, що виклад матеріалу підпорядковано проблемному принципу з хронологічним упорядкуванням у межах тематичних блоків, що відповідає характеру поставлених дослідницьких завдань.

Теоретична обґрунтованість дисертації підтверджена репрезентативною базою з 319 джерел (с. 196-244), яка охоплює праці вітчизняних і закордонних учених з питань комунікацій, ідентичності та гібридних воєн, нормативну базу України та ЄС, соціологічні дані й офіційні ресурси. Такий обсяг літературних джерел свідчить про ґрунтовний аналіз та є достатнім для роботи відповідного рівня.

Наукові результати, сформульовані в дисертації Кухочької Тетяни Григорівни, мають виражену новизну і структуровані за такими рівнями.

Вперше: здійснено комплексний аналіз політичних комунікацій як системного фактора формування політичної ідентичності в умовах гібридної агресії РФ проти України, що дозволило виявити специфіку функціонування комунікаційних механізмів у контексті інформаційно-психологічного протистояння; встановлено, що ідентичнісний чинник агресії РФ включає два взаємопов'язані, але різноспрямовані процеси – підрив формування консолідованої ідентичності української політичної нації всередині країни та делегітимізацію сприйняття українців як консолідованої нації на зовнішніх аудиторіях – в РФ та державах-союзниках України; запропоновано диференційовані методи протидії деструктивному інформаційному впливу з боку РФ у сфері політичної ідентичності з урахуванням специфіки чотирьох цільових груп адресатів: громадян України на підконтрольних територіях, населення тимчасово окупованих регіонів, громадян РФ та міжнародної спільноти.

Удосконалено: змістовне наповнення та розмежування базових поняттєво-категоріальних одиниць дослідження: «політична комунікація», «політична ідентичність», «соціальні медіа», «пропаганда», «політична культура», – з урахуванням актуального стану наукового дискурсу та специфіки сучасного інформаційного середовища; класифікацію основних інструментів політичної комунікації із введенням до неї сучасних цифрових платформ, соціальних медіа та технологій штучного інтелекту, а також класифікацію структурних елементів політичної ідентичності відповідно до реалій воєнного часу; типологізацію етапів розвитку політичної комунікації в Україні, на основі систематизації наявних наукових підходів авторкою запропоновано власну оригінальну періодизацію, що охоплює період від здобуття незалежності 1991 року до 2025 року.

Дістали подальшого розвитку: наукове осмислення феномену політичної комунікації в умовах цифрової трансформації, зокрема аналіз впливу мережевих технологій, соціальних медіа та штучного інтелекту на еволюцію комунікаційних практик і пов'язаних із ними ризиків маніпуляцій та дезінформації; теоретичне обґрунтування основних засад гібридної війни в інформаційно-комунікаційному вимірі, а саме: специфіки її реалізації РФ проти України, еволюції ідеологічного та пропагандистського інструментарію, механізмів ідентичнісного впливу; дослідження проблематики політичної ідентичності українського суспільства – її місця в системі національної безпеки, ролі в політичних процесах, особливостей подолання пострадянського ідентичнісного спадку та механізмів консолідації громадянської ідентичності в умовах воєнного стану.

Перераховані наукові результати є достовірними, внутрішньо несуперечливими та логічно структурованими у проведеному дослідженні. Вони пройшли належну апробацію, що додатково підтверджує їхню наукову вагомість.

Оцінка змісту роботи та повноти викладу результатів дисертації в опублікованих працях. Дисертаційна робота Т. Г. Кухоцької складається зі вступу, трьох розділів, шести підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків та списку використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 244 сторінки, з яких основний текст займає 178 сторінок. Список використаних джерел налічує 319 найменувань. Дисертація не містить таблиць, рисунків і додатків, що обумовлено теоретико-аналітичним характером роботи та специфікою обраних методів дослідження.

Структура роботи є логічною і добре продуманою. Матеріал викладено науковою мовою, послідовно та системно.

Розділ 1 «Теоретико-методологічні підходи до вивчення політичних комунікацій» присвячено формуванню теоретичного та методологічного фундаменту дослідження. Авторкою сформовано концептуальні засади дослідження. Проаналізовано наукові підходи до сутності, функцій та структури політичної комунікації, а також обґрунтовано її міждисциплінарний характер. Окрему увагу приділено трансформації комунікаційних практик під впливом цифрових технологій – соцмереж, ШІ та пов'язаним із ними ризикам маніпуляцій. Систематизовано стан наукової розробки теми, визначено джерельну базу (від нормативних актів до контенту соцмедіа) та методологічний інструментарій.

У *розділі 2 «Специфіка політичних комунікацій в Україні»* проведено аналіз особливостей розвитку та трансформації вітчизняних комунікаційних практик. Досліджено еволюцію виборчих технологій і комунікаційних практик від 1991 року до сьогодні. Висвітлено перехід від пострадянської спадщини до демократичних форм взаємодії, зокрема партисипаторних форм участі громадян після Революції Гідності – електронних петицій, громадських рад, бюджету громадської участі, та запропоновано авторську періодизацію етапів розвитку політичної комунікації в Україні. Визначено вплив цифрових платформ, зокрема Telegram, Facebook, Instagram, на сучасний політичний процес як інструментів мобілізації через віральний контент і меми. Водночас акцентовано на ризиках, породжених діяльністю ботів і тролів, маніпуляціями громадською думкою та недосконалістю нормативного регулювання цифрового простору.

Розділ 3 «Вплив політичних комунікацій на конструювання політичної ідентичності в умовах російської військової агресії» є центральним з огляду на наукову новизну та практичне значення роботи. У ньому охарактеризовано механізми формування української ідентичності в умовах війни. Визначено роль символів, політики пам'яті та мережевої консолідації, де ключовими маркерами стали образи волонтера й добровольця. Паралельно проаналізовано стратегії гібридної війни РФ, спрямовані на руйнування ідентичності через пропаганду та дезінформацію, маніпулятивні наративи і символічне насильство проти різних цільових аудиторій. Підсумком розділу є розробка диференційованих рекомендацій щодо протидії деструктивним інформаційним впливам.

За результатами виконання завдань дисертаційного дослідження авторкою опубліковано 11 наукових праць, серед яких 4 статті у провідних фахових виданнях України з політології, а також 7 тез доповідей на міжнародних конференціях і вітчизняних наукових заходах. Кількість і якість публікацій відповідають вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та підтверджують належну апробацію результатів дослідження.

Значення роботи для науки, практики та суспільства. Дисертаційне дослідження має виразну теоретичну й прикладну цінність, що зумовлена як якістю наукових результатів, так і їхньою відповідністю актуальним суспільно-політичним запитам.

Теоретична значущість роботи полягає у розробці цілісної аналітичної рамки для вивчення взаємозв'язку політичних комунікацій та ідентичності через міждисциплінарний синтез, уточненні понятійного апарату в умовах цифровізації та війни, а також у створенні авторської періодизації етапів розвитку комунікацій в Україні (1991–2025 рр.). Ці напрацювання формують базу для подальших студій зі стратегічних комунікацій та інформаційної стійкості.

Практична цінність роботи зумовлена можливістю впровадження її рекомендацій у діяльність органів влади для формування державної стратегії розбудови ідентичності, розробки методів протидії дезінформації РФ, а також у сфері зовнішньополітичних комунікацій та реінтеграції населення тимчасово окупованих територій в український ціннісний простір. Також практичне впровадження результатів дисертаційного дослідження підтверджується довідкою № 01-30/75.1 від 23.02.2026 р. щодо використання матеріалів роботи в навчальному процесі Маріупольського державного університету.

Загалом дисертаційне дослідження є науковим внеском у розвиток вітчизняної політологічної науки, що поєднує теоретичну глибину з практичною орієнтованістю та суспільною потребою в умовах воєнного часу.

Відсутність (наявність) порушень академічної доброчесності. Ґрунтовне вивчення змісту дисертаційної роботи та публікацій авторки, а також представлених результатів перевірки роботи за допомогою онлайн сервісу пошуку плагіату «StrikePlagiarism», дозволяють визнати, що порушень академічної доброчесності не встановлено. Запозичені ідеї, положення, концепції та емпіричні дані, що містяться в дисертації, супроводжуються коректними посиланнями на відповідні першоджерела. Посилання оформлені відповідно до встановлених вимог і дозволяють верифікувати використані матеріали.

На підставі проведеного аналізу можна констатувати, що дисертаційна робота Кухочької Тетяни Григорівни є самостійним, оригінальним науковим дослідженням, виконаним у повній відповідності до вимог академічної доброчесності.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту та оформлення дисертації. Оцінюючи загалом позитивно подане до захисту дисертаційне дослідження, доцільне висловити окремі критичні міркування та побажання, які мають дискусійний характер і покликані сприяти подальшому розвитку наукових ідей здобувачки.

1. У першому розділі здійснено ґрунтовний огляд наявних моделей і теорій політичної комунікації. Водночас варто було б визначити чіткіші критерії відбору теоретичних підходів із-поміж доволі широкого кола концепцій, представлених у роботі, та обґрунтувати, які саме з них стали методологічною основою авторського дослідницького інструментарію, а не лише загальним тлом огляду.

2. У другому розділі запропоновано оригінальну авторську періодизацію етапів розвитку політичної комунікації в Україні (с. 77-82), яку авторка вибудовує на основі розвитку виборчих технологій; однак бажано було б навести її порівняльний аналіз з альтернативними підходами інших вітчизняних та закордонних дослідників – із чітким обґрунтуванням переваг та відмінностей запропонованої авторської схеми.

3. Досліджуючи в підрозділі 3.1 роль соціальних медіа як інструменту політичної мобілізації та конструювання ідентичності (с. 138-139), авторка вказує на ризики фрагментації ідентичностей через наявність у мережі «множинних ідентичностей», що може блокувати формування мейнстримної ідеології. Проте це твердження потребує більш детальної

аргументації в контексті сучасного українського суспільства, де в умовах війни спостерігається саме консолідація навколо єдиної національної ідеї. Варто уточнити, чи не є ризик фрагментації в українських реаліях вторинним порівняно з мобілізаційним потенціалом цифрових платформ.

4. Аналізуючи використання штучного інтелекту в політичних комунікаціях в третьому розділі (с. 146-154), дисертантка визначає застосування мікротаргетування як чинник, що здатний звужувати інформаційне поле виборців та ставити під сумнів принципи поінформованої участі громадян у демократичних процедурах. Водночас авторка вказує на ефективність персоналізованих повідомлень для мобілізації електорату. З огляду на це, необхідно додатково висвітлити позицію щодо того, де пролягає межа між «ефективною комунікацією» та «маніпуляцією свідомістю» в цифрову епоху, та які саме правові механізми (окрім згаданого Закону «Про медіа») могли б мінімізувати ці ризики для української політичної ідентичності.

5. Загалом у дисертації переважає якісний аналіз, що повністю виправдано обраною методологічною стратегією. Проте рекомендації стали б вагомішими, якби авторка застосувала кількісні методи, наприклад, порівняльний контент-аналіз конкретних інформаційних кампаній або моніторинг динаміки охоплення та тональності контенту в соціальних мережах, що дозволило б підкріпити аналітичні висновки емпіричними даними.

Разом з тим, наведені зауваження мають переважно дискусійний характер і стосуються подальших перспектив розвитку теми, а не принципів наукових вад. Вони жодним чином не знижують наукової цінності та практичної значущості дисертаційного дослідження.

Загальний висновок та оцінка дисертації. Враховуючи актуальність, наукову новизну, важливість одержаних авторкою наукових результатів, їх обґрунтованість і достовірність, а також практичну значимість сформульованих положень і висновків, дисертація Кухоцької Тетяни Григорівни на тему: «Політичні комунікації як фактор формування політичної ідентичності» відповідає спеціальності 052 Політологія, вимогам нової редакції Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук у закладах вищої освіти (наукових установах), затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 19 травня 2023 року № 502 «Про внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України з питань підготовки та атестації здобувачів наукових ступенів» (зі змінами) та вимогам Постанови Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022

року № 44 «Про затвердження Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії» (зі змінами). Тому, авторка дисертації Кухонька Тетяна Григорівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 052 Політологія.

Офіційний опонент:

кандидат політичних наук, доцент,
доцент кафедри господарсько-правових
та суспільно-політичних дисциплін
Східноукраїнського національного
університету ім. В. Даля

Олена КАРЧЕВСЬКА

Підпис О.В. Карчевської засвідчую:
начальник відділу кадрів Східноук-
раїнського національного універ-
ситету імені Володимира Даля

Ольга КУРТОВА